

Ανάλυση στα γεγονότα

Του Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

Ωρες - ώρες, παρακολουθώντας την τηλεοπτική ειδησεογραφία για τη βία, έχω την εντύπωση ότι η κουκούλα συμφέρει πολλούς. Όχι μόνον όσους τη φορούν, αλλά και κάποιους αντιμετώπιζοντας. Τους διάφορους κατηγορούς, που μπορούν αδιακρίτως να αναφέρονται σε κουκουλοφόρους, γνωστούς-αγνώστους, ανθρώπους χωρίς πρόσωπο, σύγχρονους εξαποδώ.

Χωρίς την κουκούλα οι αγορητές θα είχαν δύσκολο έργο. Το πρόσωπο του βίαιου δράστη θα θύμιζε την οικογένειά του, την τάξη του, ίσως θα διακρίναμε την ελληνική του καταγωγή, ίσως ξένη. Κάτω από την κουκούλα μπορεί να βρίσκεται ένας απελπισμένος, ένας φασίστας, ένας προβοκάτορας. Το χάος έχει κι αυτό ιστορία. Η ιστορία έχει τους μπράβους

επιτάχυνσης ενδιαφέρον αποκλειστικά οι άμεσες απαντήσεις, ακόμη κι αν μεσοπρόθεσμα αποδεικνύονται μάταιες.

Μια κυβέρνηση μπορεί να είναι χειρότερη από την άλλη, μια Αστυνομία το ίδιο, οι οικονομικοί κολοσοί πιέζουν εθνικούς και οικιακούς προϋπολογισμούς, οι μαφιόζοι μετέχουν στην κατανομή της βίας και της εκμετάλλευσής με κυριαρχικό μερίδιο. Αναμφίβολο είναι πάντως το ακόλουθο: όσο θα πληθαίνει και θα προσκρούει σε αδιέξοδα η «υποτάξη» των απόκληρων, των χωρίς χαρτιά ξένων, των φτωχών, και όσο εν τέλει, οι πλειοψηφίες των μη εχόντων θα τίθενται στο στόχαστρο της καταστολής κι όχι στο επίκεντρο του κράτους πρόνοιας, τόσο η εκρηκτικότητα θα πολλαπλασιάζεται.

Μοντέλα για τη συγκάλυψη της βίας

της. Οι μπράβοι έχουν εργοδότες: το αδιότακτο κέρδος, την ανισότητα, την αμάθεια και το οργανωμένο έγκλημα. Πρόκειται για σύγκλιση δυνάμεων. Τα πλήθη όμως των έντιμων ανθρώπων και οι πολιτικοί αμφισβητίες βρίσκονται από την άλλη πλευρά, συνήθως ηττημένοι.

Ας θυμίσουμε αναδρομικά τις εξηγήσεις. Μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 διαδόθηκαν δύο εκδοχές για την τρομοκρατία και κατ' επέκταση την ακραία βία. Η πρώτη επιχειρηματολογεί υπέρ ενός ζαφνικού, διαβολικού σχεδόν, χαρακτήρα αυτής της βίας: επιστροφή του Σταυρόγκιν, των Δαιμονισμένων του Ντοστογιέφσκι¹. Δεν αποτύπωσε η τέχνη την Ιστορία, συνέβη το ακριβώς αντίστροφο. Ρητορικό το ερώτημα: ποια σχέση θα μπορούσε να έχει η Αλ Κάιντα με την ανεργία, τους συντελεστές παραγωγής, τη φτώχεια; Καμία, απάντησαν και μάλιστα με ύφος φιλόανθρωπο· για την τρομοκρατία απενοχοποιούνται οι φτωχοί, ευθύνονται τα τέρατα.

Κατά τη δεύτερη εξήγηση, η βία, όπως πάντα, έχει ιστορικούς και κοινωνικούς όρους. Η έξαρσή της, εν μέρει, αποτελεί θέμα συγκυρίας, εν μέρει εξαρτάται από δομικούς παράγοντες. Χάρη σε αυτούς οι οποίοι μαύροι στρατηγοί βρίσκουν στρατιώτες, κάλυψη και κοινωνική ύλη έτοιμη να εκραγεί.

Η εικόνα της κουκούλας υπηρετεί την πρώτη παραπάνω εκδοχή. Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και οι ταυτότητες δεν διακρίνονται. Ως υπεύθυνη για τα κρούσματα απομένει να προβάλλεται η ανεκτική αστυνομία. «Αν ήταν καλύτερα οργανωμένη και αποφασιστική, όλα θα είχαν λυθεί». Για την πρόληψη της θέσης αυτής απαιτείται βέβαια τηλεθεατής με κοντή μνήμη. Να μη θυμάται ότι χθες και αλλού το πρόβλημα δεν ήταν η χαλαρότητα, αλλά η κατάχρηση της αστυνομικής βίας, ότι επίσης αστυνομικοί υπήρξαν τραγικά θύματα.

Οι πρόχειρες αναγωγές στο πανεπιστημιακό άσυλο ή στον κομματικό ανταγωνισμό είναι τα πιο συνηθισμένα επιμύθια. «Η κυβέρνηση δεν έχει συνειδητοποιήσει πόσο κόστος θα έχει γι' αυτήν η αδυναμία καταστολής». Τι προτείνει ο αγορητής; Να μην ασχοληθούμε με κοινωνικούς όρους, αλλά να διαθέσουμε μια διμοιρία σε κάθε γειτονιά, έτοιμη να επεμβαίνει σε χρόνο μηδέν (πόσο διήρκεσε, ρωτούσαν, η βία στο Κολωνάκι; Πέντε ή δέκα λεπτά;). Στον αιώνα της

Δεν φέρει, βέβαια, μόνη η τηλεόραση το βάρος του αποπροσανατολισμού. Συμβάλλουν πολλά μέσα παραγωγής ιδεολογίας. Επίκαιρο είναι ένα κινηματογραφικό παράδειγμα, που προκύπτει με τη σύγκριση δύο ταινιών: η μία είναι του Κλιντ Ισγουντ, Million dollar baby (2004). Η άλλη το βραβευμένο με οκτώ Όσκαρ έργο Slumdog millionaire (2009) των Σουαρούπι και Μπόιλ.

Ο Ισγουντ δραματοποίησε το αμερικανικό περιθώριο. Τη γενιά που ζει σε άθλια τροχόσπιτα και δεν έχει άλλη δυνατότητα ανόδου παρά παίζοντας με τους όρους του συστήματος ή εγκληματώντας. Η φτωχή ηρωίδα, πάντως, για να υπερβεί τα αδιαιρέιστα αλλιώδη όρια της τάξης της, γίνεται μοξέζερ. Πραγματώνει το αμερικανικό όνειρο του μοναχικού βαβαλάρη. Ο μεγάλος δραματοποιός, ωστόσο, συντρίβει με μια γροθιά το όνειρο και κατεδαφίζει το μοντέλο. Ο θεατής επιτέλους προβληματίζεται.

Στο Slumdog millionaire (και εδώ στον τίτλο απαραίτητο το εκατομμύριο) το ινδικό γκέτο είναι πιο βρωμερό και τρισάθλιο. Η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα κυριαρχούν (όπως παντού όπου υπάρχουν γκέτο, φαβέλες, παραγκουπόλεις²). Το διαφορετικό είναι ότι ο νεαρός Ινδός, παίζοντας με τους κανόνες του (τηλεοπτικού) παιχνιδιού, κερδίζει. Διαχειριζόμενος τις συμπτώσεις δικαιώνεται, επιτυγχάνει το αλλιώς ανέφικτο. Ιδού το μοντέλο της επιτυχίας, της μοναδικής «διεξόδου» από τους κοινωνικούς φραγμούς, του βραβείου Όσκαρ και του ιδεολογικού αποπροσανατολισμού.

Τελικά, είναι ευνόητο: όσο σχηματίζονται γενιές ανθρώπων χωρίς σχολείο, χωρίς ταυτότητα, χωρίς προοπτική εργασίας και γαλήνης, η ασφάλεια θα εξαρτάται μόνο από φυτίλια και συμπτώσεις. Αλίμονο στην κοινωνία που οι νέοι της πιστεύουν πως δεν θα προλάβουν να γεράσουν.

Η επιστολή ενός νεαρού κρατουμένου, δημοσιευμένη στο εξαιρετικό βιβλίο του Ρ. Σαβιάνο «Γόμορρα»³, είναι εδώ χρησιμότερη από οποιονδήποτε επίλογο. Αντιγράφω: «Θέλω να γίνω μπας. Θέλω να έχω σούπερ-μάρκετ, εργοστάσια, γυναικές. Θέλω τρία αυτοκίνητα, θέλω όταν μπαίνω σ' ένα μαγαζί να με σέβονται, θέλω να έχω καταστήματα σε όλο τον κόσμο. Κι έπειτα θέλω να πεθάνω. Αλλά όπως πεθαίνει ένας αληθινός άντρας, αυτός που διοικεί πραγματικά. Θέλω να πεθάνω δολοφονημένος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. A. Glucksmann, Ο Ντοστογιέφσκι στο Μανχάταν (μτφρ. Κ. Παπαγιώργη, 2002/2003) 28 κ.ε.
2. Σχετικές αναλύσεις σε βιβλία των Η. J. Gans, The war against the poor (1995), Γ. Γιαννίση, Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια ως «έγκλημα» (2002), Ζ. Bauman, Consuming Life (2007, ελλην. μτφρ. Γ. Καράμπελα 2008).
3. L. Waquant, Paris urbaines (Cetto Boulienes-Etat, La découverte 2006).
4. Βλ. μτφρ. Μ. Οικονομίδου (Πατάκης, 2006/2008) 175.